

Fler platser i staden för live- och kulturscener

Sammanfattning	4
Kulturscenerna – undersökningen pekar på.....	5
Scener för musik rör sig från innerstad till närförort	5
Nya scener för dans och samtida cirkus behövs	5
Teaterlokaler är viktiga för stadens kulturliv.....	6
Platser för scener.....	6
Möjligheter och begränsningar	7
Slutsats	8
Bakgrund.....	10
Inledning	10
Uppdraget.....	11
Definitioner och avgränsningar.....	11
Metod	12
Undersökning per konstområde	13
Scener för musik	13
Scener för dans.....	16
Scener för samtida cirkus.....	17
Scener för teater	18
Scener för barnkultur	19
Summering.....	21
Platser för scener.....	22
Stockholms utveckling i ett längre perspektiv	22
Kulturscenernas placering.....	22
Behov av fler kulturscener	23
Lokalkostnader.....	24
Industriområden och mellanrum	24
Ytterstaden	25
City.....	25
Slussen	26
Spelplatser i det offentliga rummet.....	26
Möjligheter.....	27
Kulturetableringar behöver planeras.....	27
Nya metoder för kulturplanering	27
Kulturlots främjar nya etableringar.....	28

Kultur- och utvecklingsstöd.....	28
Befintliga lokaler	28
Slutsats och rekommendation	29
Stärka förutsättningarna för befintliga musikscener och nya etableringar	30
Skapa förutsättningar för en ny scen för dans och samtida cirkus.....	31
Stärka förutsättningarna för en bredd av teaterscener.....	31
Utveckla barnkulturscenerna	31
Använd de resurser som finns.....	32
Satsa på platser med potential.....	32
Slutord.....	33

Sammanfattning

Denna rapport beskriver resultatet av kulturnämndens uppdrag till kulturförvaltningen att ”undersöka fler platser i staden för live- och kulturscener” (Stockholms stads budget 2019-2022).

Stockholm som scenstad har ett rikt utbud av scenkonst och musik. Här finns alla uttryck, såväl det klassiska, det experimentella som det populärkulturella, det smala och det breda. Scenerna är utspridda över hela staden, från små källare till stora arenor, på en mängd olika platser både inomhus och utomhus

Stockholms stad har en omfattande stödgivning till det fria kulturlivet. Årligen fördelas ca 195 mnkr där ett flertal live- och kulturscener beviljas stöd. Staden svarar också för flera scener i egen regi. Kulturhuset Stadsteatern är en av stadens kulturinstitutioner som har scener för en bredd av konstuttryck både i innerstaden och ytterstaden som Skärholmen och Vällingby samt i det offentliga rummet vilket synliggörs genom Parkteaterns närvaro. Därutöver finns flera större kulturscener med staten eller regionen som huvudman samt ett stort antal privata aktörer som driver scener utan offentligt stöd.

Undersökningen har fokuserat på det fria kulturlivets förutsättningar inom musik, dans, samtida cirkus och teater, i fysiska lokaler samt utomhus i det offentliga rummet. Stockholms fria kulturliv är omfattande. Årligen beviljas ca 400 ansökningar om kulturstöd. 67 aktörer med scener ha 2019 beviljats stöd varav 38 musik, 25 teater och 4 dans. Av dessa är 38 också scener för barnkultur. Därutöver stödjer staden 30 samlingslokaler där de flesta har en scen eller andra lokaler för uthyrning.

Undersökningen tar avstamp i den snabba stadsutveckling som Stockholm befinner sig i och som kommer att bestå under överskådlig tid. I linje med uppdraget pekar förvaltningen på ett par av de områden som är lämpade för nya kulturetableringar för nya etableringar har beaktats.

Under våren har frågan om villkoren för musikscenerna i staden aktualiserats vilket påverkat förutsättningarna för undersökningen. Förvaltningen har gjort en mindre utvidgning av undersökningen vad gäller stadens musikscener. Frågan är

komplex och undersökningen gör inget anspråk på att ha fångat in frågan ur alla perspektiv.

Kulturscenerna – undersökningen pekar på

Det fria kulturlivets förutsättningar inom musik, dans, samtida cirkus och teater ser olika ut. Förvaltningens undersökning visar bland annat att:

- Det sker en rörelse av musikscener från innerstad till närförort. Antalet scener för musik i innerstaden minskar men nya musikscener etableras i närförorterna som till exempel i Slakthusområdet.
- Dans och cirkus är de två konstområden där det finns störst brist på anpassade scener för att möta behoven.
- Antalet fria teaterscener i innerstaden har minskat något under senare år samtidigt som få nya har tillkommit.

Scener för musik rör sig från innerstad till närförort

Antalet mellanstora musikscener i innerstaden har minskat de senaste 5 åren. Samtidigt har ett flertal scener etablerats på andra platser i staden, särskilt Slakthusområdet som har utvecklats till ett kluster av scener. Undersökningen visar att denna rörelse kommer att fortsätta då flera scener i innerstaden står inför osäkra villkor. Ett par mellanstora scener som aviserat förändringar av villkor kan komma att påverka möjligheterna att fortsätta verksamheten i nuvarande form. Den vanligaste orsaken anses vara ombyggnadsplaner, osäkra hyresvillkor och klagomål på störande ljudnivåer. Utifrån de utmaningar som musikscenerna har visar undersökningen att för att kunna möta detta behövs insatser och samverkan från både staden och enskilda aktörer. Då uppkomna situationer som musikscenerna ställs inför är specifika bör detta uppmärksammas i tidigt stadium för att kunna identifiera problemställningen och lotsa till rätt parter som kan bidra till att lösa problematiken.

Nya scener för dans och samtida cirkus behövs

Dans och cirkus är de två konstområden som har störst behov av nya scener i Stockholm. Tillgången till produktionsplatser och scener är avgörande för koreografer, dansare, cirkusregissörer och cirkusartister för att verka i staden.

Under de senaste tio åren har dans- och koreografifältet vuxit och utvecklats i Stockholm. Möjligheterna att visa koreografernas verk i Stockholm är dock begränsade då de befintliga scenerna

inte räcker till. Den samtida cirkusen har också utvecklats starkt de senaste tio åren. Konstformen har inga egna scener i Stockholm eller scener som kontinuerligt erbjuder eller har som uppdrag att presentera samtida cirkus. Behovet av nya scener för dans och samtida cirkus är påtagligt om staden även i fortsättningen ska kunna vara ett nav för den samtida scenkonsten.

Teaterlokaler är viktiga för stadens kulturliv

Idag finns det drygt 25 teaterscener i Stockholm som används av de fria scenkonstaktörerna. Ungefär 50 procent av repertoaren är riktad till barn och unga. Teatrar med egen lokal hyr ut till andra aktörer, vilket motsvarar 60 procent. Trots detta har det blivit allt svårare för teatergrupper utan egen scen att få tillgång till spellokaler. Teaterlokaler är viktiga för stadens kulturliv. Dels för att föreställningarna från de fria scenkonstaktörerna ska kunna nå medborgarna, dels för att övriga konstområden och institutioner också ska kunna nyttja dessa lokaler.

Antalet fria teaterscener i innerstaden har minskat något under senare år. Få nya scenkonstlokaler har tillkommit och med ökade hyreskostnader finns en risk att fler försvinner. I samband med att kontraktstiden går ut och omförhandling ska ske oroas flera verksamheter för sin framtida hyra. Det handlar ofta om små aktörer med begränsad förhandlingskompetens. Undersökningen visar att flera kulturverksamheter med egen lokal har utmaningar med ökande hyreskostnader, man har allt svårare att möta hyresökningar med ökade intäkter.

Platser för scener

Kulturscenerna finns framför allt i stadens centrala delar. Norrmalm och Södermalm dominerar i de kartläggningar kulturförvaltningen gjort tidigare. Detta är en naturlig del i huvudstadens utveckling och har historiska orsaker. Undersökningen visar att i en växande stad som Stockholm behöver fler kulturscener etableras. Det finns varierade förutsättningar i olika områden i Stockholm där etableringar av nya kulturscener är möjliga.

I den stadsutveckling som genomförs i Stockholm nu omvandlas tidigare industriområden till nya stadsdelar precis utanför innerstaden. Kulturinnehållet på dessa nya platser varierar men ambitionen från stadens sida är att göra det möjligt för kulturaktörer att etablera sig. Det gäller till exempel Slakthusområdet, Ulvsunda industriområde och Lövholmen.

Översiktsplanen för Stockholms stad (2018) är ett viktigt styrdokument och här pekas fyra fokusområden i ytterstaden ut; Skärholmen, Hagsätra – Rågsved, Farsta och Kista – Järva. Till dessa platser ska stadens investeringar och planeringsresurser riktas för att öka förutsättningarna att få igång stadsutveckling i dessa områden. Kulturscener är en del av de värdeskapande investeringar som behövs i dessa områden.

Stockholm har goda förutsättningar som stad att uppmuntra kulturlivet att arrangera konserter och kultur i det offentliga rummet. Det finns många platser såsom parker, torg, stränder och publika scener utspridda över hela staden.

Stockholms City har ett bra utbud av scener i olika storlekar. Men den växande staden och en stark förnyelse när det gäller scenkonstens och musikens uttrycksformer ställer också nya krav. Det gäller även publiken som genom ökad internationalisering och höga förväntningar ställer krav som scenerna behöver kunna möta. En utveckling av scenerna är alltså nödvändig även i stadens centrala delar.

Slussen genomgår en storskalig omvandling där nya lokalytor skapas. I de förutsättningar som anges för projekt Slussen nämns att Södermalmstorg ska bli en plats för upplevelser och möten.

Möjligheter och begränsningar

En stad som växer med Stockholms takt erbjuder många möjligheter till nya arbetsområden för konstnärer, samtidigt som det skapar utmaningar. Befolkningsökningen leder till ett större tryck på mark och fastigheter vilket höjer priset på lokaler i flera delar av staden. Hyresökningar och behovet av omlokalisering blir synliga och behovet av produktionslokaler och publika scener ökar.

För att främja omlokaliseringar och kulturetableringar har kulturförvaltningen en stödande funktion i form av kulturlots. Vid nyetablering eller omlokalisering av kulturverksamheter i Stockholms stad finns det möjlighet till stöd i frågor som rör tillgängliga lokaler, lokalanpassning samt kontakt med fastighetsägare och andra förvaltningar i staden.

Genom stadens kulturstöd kan kulturaktörer som har en scen få stöd för att driva sin verksamhet. Kulturaktörer som skapar publik verksamhet men inte har någon egen scen kan också få stöd för att presentera sina produktioner på Stockholms olika

scener. Vid sidan av kulturstödet finns det ett utvecklingsstöd som ger möjlighet att utveckla scener eller etablera nya.

Staden har också möjligheten att öppna upp och göra stadens egna kulturlokaler tillgängliga för det fria kulturlivets aktörer. Detta görs redan genom Kulturhuset Stadsteatern i City, Skärholmen, Vällingby och Kungsträdgården som drivs av kulturförvaltningens evenemangsavdelning. Kulturskolor och samlingslokaler har också scener som kan tillgängliggöras i viss utsträckning.

Som kommun har staden dock ett begränsat ansvar. Staden har inte lokalansvar för det fria kulturlivet eller andra privata kulturaktörer. Ansvaret omfattas inte heller av åtgärder i lokaler som inte ägs av staden som bullerdämpning etc. Inte heller åtgärder kopplat till verksamheten i de lokaler som staden äger. Staden kan stötta med information och vara rådgivande i en lotsfunktion, men staden har inte ett finansieringsansvar för andra lokaler än stadens egna.

Slutsats

Undersökningen visar att frågan om fler platser för kulturscener är komplex. Den omfattar många olika aktörer med olika behov och förutsättningar i stad som växer och förändras. Samspelet mellan olika intressenter som kulturaktörer, fastighetsägare, staden i sina olika roller samt boende och besökare skapar en komplicerad mosaik av förväntningar, möjligheter, utmaningar och begränsningar.

Med detta som utgångspunkt är förvaltningens undersökning att betrakta som en initial lägesbeskrivning. Den pekar på ett antal områden som kan fungera som vägvisare för ett fortsatt arbete. För att få en tydligare riktning i ett sådant arbete ser förvaltningen ett att en stadsövergripande strategi för kulturlokaler som både omfattar produktionslokaler och publika lokaler/scener kan vara en framkomlig väg. Komplexiteten i frågan om att utveckla live- och kulturscenerna i Stockholm förutsätter en bredd av kompetenser och insatser.

För att möta de behov som undersökningen identifierat föreslås följande rekommendationer som utgångspunkter för en strategi.

- Stärka förutsättningar för befintliga musikscener och nya etableringar.
- Skapa förutsättningar för en ny scen för dans och samtida cirkus.

- Stärka förutsättningarna för en bredd av teaterscener.
- Utveckla barnkulturscenerna.
- Använd de resurser som finns.
- Satsa på platser med potential.

Bakgrund

Inledning

Stockholm som scenstad har ett rikt utbud av scenkonst och musik. Här finns kultur för alla på många unika scener. Under 40 år har stockholmarna kunnat ta del av det främsta inom jazzen på Fasching, den mest utmanande dansen på MDT eller morgondagens punkikoner på Kafé 44. Platser som Tele 2 Arena och Globen presenterar världsartister för den stora publiken. På Fylkingen tänjs gränserna för vad elektronisk musik kan vara och på Orienteatern möts publiken av samspelet mellan skådespelare och djur. Barn i staden kan se dockteater på Tittut eller fantasieggande föreställningar på ZebraDans. Ungdomar erbjuds möjligheten att se sina idoler på bland annat sommar-evenemangen We Are Sthlm och 127-festivalen eller på Gröna Lunds populära scen. Under sommarmånaderna fyller Parkteatern stadens utomhusscener med dans, teater och musik, här får alla möjligheten att ta del av sprudlande kulturupplevelser. De anrika institutionerna Dramaten, Kungliga Operan och Dansens Hus ramar in och sätter guldkant på scenkonsten. Scenerna är också en förutsättning för populära festivaler som Stockholms Jazzfestival, Gather, Urban Connection och Östersjöfestivalen.

Alla dygnets timmar fylls av kultur i Stockholm, ingen stad är komplett utan det så viktiga nattlivet. Här möts Stockholms invånare och besökare för att dansa, samtala och uppleva frihet som ger energi och glädje. Klubbscener som Trädgården, Berns och Patricia pulserar av konserter och DJ-spelningar. Under sommaren blomstrar stora takterrasser upp däribland Slakthuset, TAK och Kulturhuset Stadsteatern. Spontana initiativ med utomhusarrangemang poppar upp i skogspartier och parker. Stockholms undergroundscen som ofta huserar i industrilokaler lockar gäster som vill dansa sent.

Som huvudstad blir Stockholm i sig ett naturligt kluster för konstnärlig utveckling i Sverige. Enligt Konstnärsnämndens rapport 2016, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*, är närmare hälften (46 procent) av landets konstnärer folkbokförda i Stockholm och ännu fler arbetar här. Här finns ledande konstnärliga utbildningar, kulturinstitutioner, media, uppdragsgivare samt kulturella och kreativa näringar. Här verkar samtidigt många fria grupper och enskilda konstnärer inom olika genrer, samt producenter och annan yrkeskompetens. En stor del av de konstnärliga verk som skapas i Stockholm och stöds av

staden blir också en del av ett regionalt, nationellt och internationellt utbud.

En stad som växer med Stockholms takt erbjuder många möjligheter till nya arbetsområden för konstnärer, samtidigt som det skapar utmaningar. Befolkningsökningen leder till ett större tryck på mark och fastigheter vilket höjer priset på lokaler i flera delar av staden. Den kulturella infrastrukturen utmanas. Detta blir synligt när det gäller tillgången till produktionslokaler och kulturscener. En naturlig utveckling är att det med jämna mellanrum sker en rotation av scener som försvinner och tillkommer.

Uppdraget

Kulturnämnden har i budget för Stockholms stad 2019-2022 gett kulturförvaltningen i uppdrag att ”undersöka fler platser i staden för live- och kulturscener. Undersökningen har i linje med uppdraget tittat på villkor för och behov av kulturscener inom det fria kulturlivet samt ringat in fler potentiella platser för scener.

Under våren har frågan om villkoren för musikscenerna i staden aktualiserats vilket påverkat förutsättningarna för undersökningen. Förvaltningen har gjort en mindre utvidgning av undersökningen vad gäller stadens musikscener. Frågan är komplex och denna undersökning gör inget anspråk på att ha fångat in frågan ur alla perspektiv.

Förvaltningen har fokuserat på det fria kulturlivets förutsättningar inom musik, dans, samtida cirkus och teater, i fysiska lokaler, samt utomhus i det offentliga rummet. Undersökningen tar avstamp i den snabba stadsutveckling som Stockholm befinner sig i och som kommer att bestå under överskådlig tid. I detta perspektiv finns det både stora möjligheter och utmaningar. I undersökningen pekas särskilda områden ut som lämpade för nya etableringar. Förvaltningens bedömningar grundar sig på ett flerårigt arbete kring kulturens roll och plats i stadsutvecklingen. Som utgångspunkt finns också tidigare undersökningar och kartläggningar.

Definitioner och avgränsningar

I undersökningen används begreppet kulturscener i betydelse av scener för musik, dans, samtida cirkus och teater. Begreppet livescen inkluderas i begreppet kulturscener.

Fokus ligger på kulturscener inom det fria professionella kulturlivet i Stockholm. Statliga och regionala kulturinstitutioner samt större privata scener omfattas inte av undersökningen. Inom musikområdet är fokus på mindre och mellanstora, i huvudsak etablerade, scener för konserter och klubbverksamhet. Scener för dans, samtida cirkus och teater fokuserar huvudsakligen på scensituationen för det fria professionella kulturlivet.

Undersökningen belyser inte frågor om finansiering vad gäller förutsättningar och villkor för live- och kulturscener och nya platser för dessa.

Metod

I undersökningen ingår intervjuer med elva aktörer inom det fria kulturlivet: Selam, musikarrangören/DJ Gavin Maycroft, Svensk Live, Cullbergbaletten, Nordberg Movement, MDT, CCAP, Dans- och Cirkushögskolan, Manegen, Dansistan och Musikcentrum Öst.

Underlag och rapporter som ligger till grund för undersökningen är:

- Vi fortsätter spela pop (men vi håller på att dö) – kartläggning av situationen för livemusikscenerna i Sverige, Livemusik Sverige, Musik- och kulturföreningarnas samarbetsorganisation (MoKs) och Studieförbundet, 2016.
- Danskvarteret, Danscentrum Stockholm, 2018.
- Översyn av statens insatser inom dansområdet, Konstnärnämnden och Statens Kulturråd, 2015.
- Professionell samtida cirkus – En kartläggning, Statens kulturråd, 2017.
- Samlingslokaler och andra mötesplatser i Stockholm, kulturförvaltningens utredning, Dnr 6.1/1504/2015.
- Studiebesök har även gjorts i staden på ett flertal kulturscener.

Undersökning per konstområde

För att få fram en bild av hur situationen ser ut för kulturscenerna inom det fria kulturlivet i Stockholm har förvaltningen undersökt förutsättningarna för musiken och scenkonsten som dans, samtida cirkus och teater. Undersökningen tar framför allt fasta på det fria kulturlivets förutsättningar och möjligheter. Samtidigt är det viktigt att notera att de stora kulturinstitutionerna med scener, det kommersiella utbudet inom musik, scenkonst och dans är av stor betydelse för Stockholm som kulturstad.

Scener för musik

Nuläge

Denna del av undersökningen omfattar mindre och mellanstora, i huvudsak etablerade, scener för konserter och klubbverksamhet i Stockholm. Scenerna som anges presenterar en bredd av musikevenemang och musikgenrer. Detta återspeglas också i den publik som besöker scenerna och beror på vilken arrangör eller scen som ansvarar för programläggning. Utöver de scener som har identifierats och kartlagts finns även inofficiella scener. De kan finnas i industrilokaler, restauranglokaler samt tillfälliga scener i skogspartier och parker under sommarhalvåret. I definitionen mindre scener inkluderas de som kan ta emot 50 - 250 besökare. Totalt har 38 sådana lokaler identifierats varav 25 ligger i innerstaden. Några exempel är Stallet, Rönnells, Hosoi, Tak, Fylkingen, Kafé 44, Stampen, Melodybox, Landet, Café Le Croissant. I definitionen mellanstora scener inkluderas de som kan ta emot 250 - 700 besökare. Totalt har 15 sådana lokaler identifierats varav 10 ligger i innerstaden. Några exempel är Nalen, Musikaliska, Fasching, Slaktkyrkan, Debaser Strand, Södra Teatern/Kägelbanan, Under Bron/Trädgården, Färgfabriken, Eric Ericsonhallen.

Förvaltningen kan konstatera att under en femårsperiod har åtta musikscener stängt varav sju fanns på Södermalm och en på Norrmalm. Det  r Debaser Medborgarplatsen, Debaser Slussen, Göta källare, Kolingsborg, Marie Laveau, Pet sounds bar, Cantina Real och Auditorium. Under samma tidsperiod har drygt sex scener tillkommit med motsvarande publikkapacitet, främst i Slakthusområdet. Några av de som kan nämnas  r Slaktkyrkan, Kraken, Slakthuset, Club Backdoor, Tak och Hosoi.

Behov

Flera befintliga scener står inför utmaningar för att kunna leva vidare i en snabbt växande stad. Klagande grannar, ombyggnadsplaner, besiktning med osäkra tidplaner, osäkra hyresförhållanden och svag ekonomi är några exempel på utmaningar. Undersökningen kan identifiera 5 mellanstora scener som aviserat förändringar av villkor som kan komma att påverka möjligheterna att fortsätta verksamheten i nuvarande form. Dessa är Musikaliska, Stallet, Kägelbanan, Debaser Strand och Kraken.

Musik som konstform har andra förutsättningar än övriga konstområden. En viktig skillnad är att konserter och klubbverksamhet ofta äger rum och berikar staden med ett vitalt och rikt kulturutbud nattetid. Verksamheternas aktiva tidpunkt ställer särskilda krav för att kunna bedriva en framgångsrik och trygg verksamhet.

Scenerna i staden har olika förutsättningar att klara utmaningarna och behoven ser därför olika ut och behöver mötas därefter. I musikrapporten från 2016, *Vi fortsätter spela pop [men vi håller på att dö]*¹ konstateras att ”inne i storstäderna behövs åtgärder för att de liveklubbar som nu finns ska kunna fortsätta, trots gentrifiering och ökade lokalhyror. Här behövs dialog mellan klubbägare, arrangörer, bostadsföreningar och lokalpolitiker för att bevara ett levande livemusikutbud”.

Internationell jämförelse

Många storstäder står inför liknande problem som Stockholm. I London har 35 procent av livescenerna försvunnit sedan 2007 på grund av en utveckling med ökade hyresnivåer och klagomål från hyresgäster som flyttar in i bostäder i klubbtäta områden. Londons borgmästarkontor har vidtagit åtgärder för att stävja denna utveckling, bland annat genom räddningsplanen *London's grassroots music venues – rescue plan*, Greater London Authority (2015)². En åtgärdslista finns för att återställa Londons livescen som anses vara viktig för staden som musikmetropol. Åtgärder som diskuteras är idéer om regler för störande ljud som i korthet innebär att den befintliga ljudnivån i ett område måste accepteras av nyinflyttade. Ytterligare ett förslag i Londons

---

¹ Vi fortsätter spela pop (men vi håller på att dö) Livemusik Sverige, MoKs, och Studieförbundet. 2016.

² London's grassroots music venues – rescue plan, Greater London Authority, 2015.
https://www.london.gov.uk/sites/default/files/londons_grassroots_music_venues_-_rescue_plan_-_october_2015.pdf

räddningsplan är att märka vissa scener och byggnader som "värdefulla för lokalsamhället". Detta skulle kunna hindra omvandling och försäljning av musikscener. Under Londons borgmästare har dessutom en tjänst inrättats som kallas "Night Czar". Denna person fungerar som en mäklare mellan stadens musikliv och stadens beslutsfattare. Konceptet utvecklades först av musiklivet i Amsterdam med en "Night Mayor" och har därefter spritts till en rad storstäder globalt. I Stockholm har konceptet etablerats och anpassats under namnet Natträdet, ett initiativ som i ett tidigt skede fick stöd från kulturförvaltningen. Natträdet är en oberoende organisation som representerar kulturentreprenörskap, kulturinstitutioner, PR-branschen samt expertis i trygghetsfrågor. Organisationen verkar för att Stockholm ska bli en mer levande stad, genom att försöka minska avståndet mellan nattlivsnäringen och stadens beslutsfattare.

Bedömning

Antalet mellanstora musikscener i innerstaden har minskat de senaste 5 åren. Samtidigt har ett flertal scener etablerats på andra platser i staden, särskilt Slakthusområdet som har utvecklats till ett kluster av scener. Undersökningen visar att denna rörelse kommer att fortsätta då flera scener i innerstaden står inför osäkra villkor. Den vanligaste orsaken anses är ombyggnadsplaner, osäkra hyresvillkor och klagomål på störande ljudnivåer.

Enligt kulturförvaltningens tidigare utredning *Samlingslokaler och andra mötesplatser i Stockholm (2015)* finns ett behov av fler scener med spridning i staden. Inom musikområdet sker ofta nya etableringar i lokaler under tidsbegränsade perioder. Detta kan ge bra möjligheter att tillfälligt utöka musikscener i staden, men det är också viktigt att kulturaktörer, fastighetsägare och kommun samarbetar för etablering av fler permanenta scener.

Utifrån de utmaningar som musikscenerna har visar undersökningen att för att kunna möta detta behövs en bredd av insatser och samverkan från både staden och enskilda aktörer. Då uppkomna situationer som musikscenerna ställs inför är specifika bör detta uppmärksammas i tidigt stadium för att kunna identifiera problemställningen och lotsa till rätt parter som kan bidra i förändringsprocesserna.

Scener för dans

Nuläge

I Stockholms innerstad finns fyra scener för dans som har olika funktioner inom dansfältet. MDT på Skeppsholmen och Weld i Vasastan presenterar produktioner av svenska och internationella koreografer. De två organisationerna stödjer olika koreografers produktioner, fungerar som mötesplats för det fria danslivet, erbjuder residens, har studios samt scener. MDT riktar sig främst till en vuxen publik och Weld riktar sig både till en vuxen publik och barn och unga. Dansens Hus på Norrmalm är en gästspelsscen med två scener och två dansstudios. På stora scenen presenteras nationella och internationella produktioner av etablerade danskonstnärer. På lilla scenen presenteras nya konstnärskap som utmanar publiken. Dansens Hus riktar sig främst till en vuxen publik men också till unga via festivalen Urban Connection. ZebraDans på Södermalm är en dansscen som visar dansföreställningar för barn från förskola och skola.

Det finns lokaler som fungerar främst för produktion och repetition men som även ger föreställningar för publik: Skeppsholmsstudion, C.OFF, Danscentrum, CCAP, SITE, produktionsplatsen höjden, WIP dansstudio och Transit kulturinkubator. CCAP och SITE flyttade med stöd av kulturförvaltningen till specialanpassade lokaler i Farsta och produktionsplatsen höjden etablerades i Östberga våren 2019. Av dessa åtta lokaler ligger tre i innerstaden.

Dansföreställningar ges dessutom vid flera institutioner och andra kulturscener som Kungliga Operan, Dramaten, Dansmuseet, Stadsteatern/Kulturhuset, Parkteatern och Moderna Museet. Institutionerna bidrar till kontinuitet genom att flera har en fast ensemble som i olika produktioner utökas med konstnärer från den fria sektorn.³ Vissa fria scener kan hyras för dansföreställningar som Orienteatern och Fylkingen.

Behov

Förvaltningen bedömer att det finns behov av en profilerad scen för de fria koreografernas dansproduktioner. De befintliga scenerna räcker inte till för alla yrkesverksamma koreografer och dansare. Stockholm är ett nationellt nav för danskonsten och här verkar 70 procent av Sveriges koreografer. Det betyder att staden

---

³ Översyn av statens insatser inom dansområdet, Konstnärsnämnden / Kulturrådet 2015, sida 28

är en viktig plats för danskonstens utveckling, både nationellt och internationellt. Bristen på profilerade scener för dans begränsar dock möjligheterna att utveckla produktioner på högre konstnärlig nivå och att bredda publiken. Tillgången till scener som möjliggör längre spelperioder än enstaka föreställningar är avgörande för att kunna erbjuda ett angeläget utbud av dansföreställningar och nå nya publikgrupper.

Bedömning

I Stockholm finns fyra professionella dansscener, tre riktar sig främst till en vuxen publik och en till barn och unga. Scenerna ligger främst i innerstaden och i södra ytterstaden. Därutöver kan vissa produktionsplatser och andra scener tillfälligt presentera dansföreställningar för en publik. Tillgången till produktionsplatser och scener är avgörande för koreografer och dansare att arbeta under en längre period, utveckla det konstnärliga arbetet samt samarbeta med andra professionella verksamma inom dansfältet.

Under de senaste tio åren har dans- och koreografifältet vuxit och utvecklats i Stockholm. Danskonsten som produceras i Stockholm uppmärksammas både nationellt och internationellt. Möjligheterna att visa koreografernas verk i Stockholm är dock begränsade då de befintliga scenerna inte räcker till. Behovet av nya scener för dans är påtagligt om staden även i fortsättningen ska kunna vara ett nav för den samtida scenkonsten.

Scener för samtida cirkus

Nuläge

En av världens bästa cirkusutbildningar ligger i Stockholm och är en viktig plats för cirkuskonstens utveckling. Den statliga cirkusutbildningen vid Stockholms konstnärliga högskola har utbildningsåret 2018-2019 utexaminerat 23 studenter varav många från andra länder än Sverige. Fristående cirkuskurser 2018-2019 har 102 studenter. Det innebär att Stockholm är en plantskola för framtida världsartister inom cirkuskonsten.

I Stockholms stad finns ingen scen som kontinuerligt erbjuder eller har som uppdrag att presentera eller är utrustad för samtida cirkus. Cirkusområdets fria aktörer hyr ofta scener för att spela sina föreställningar i egen regi. Cirkusföreställningar visas ibland på dansscener som Dansens Hus och Weld. Stockholm har inte heller några anpassade lokaler för samtida cirkusproduktion eller daglig träning. Produktionslokaler som går att hyra ligger

antingen i kommuner utanför Stockholm eller så är de inte anpassade för cirkusens tekniska krav. Cirkusartister har därför få möjligheter att utveckla sin professionalitet på grund av bristen på produktionslokaler.

Behov

Kulturrådets nationella kartläggning *Professionell samtida cirkus* (2017) visar att cirkusområdet har god potential att utvecklas, men otillgängliga lokaler och svårigheten för cirkusaktörer att få speltillfällen utgör stora problem. En brist på kunskap och kompetens i flera led hindrar området från att växa. Arrangörer, scener och scenkonstinstitutioner behöver ökad kunskap om cirkusaktörer och tekniska förutsättningar. Kartläggningen pekar på behov av förbättrade produktionsvillkor, såväl lokaler för repetition, residens och daglig träning som publika scener som kan möta den samtida cirkusens tekniska krav.

Bedömning

Stockholm är ett nationellt och internationellt centrum för den samtida cirkusen och konstformen är under stark utveckling. Förvaltningen bedömer att det finns behov av utrustade produktions- och spelplatser för samtida cirkus.

Scener för teater

Nuläge

Idag finns det drygt 25 teaterscener i Stockholm som används av de fria scenkonstaktörerna. Ungefär 50 procent av repertoaren är riktad till barn och unga. Teatrarna med egen lokal hyr även ut, motsvarande 60 procent, till andra aktörer. Hyresgästerna är främst aktörer som saknar egen scen, grupper från andra konstområden och i viss mån till kommersiella hyresgäster. Trots detta har det blivit allt svårare för teatergrupper utan egen scen att få tillgång till spellokal. Det finns ett femtiotal producenter och arrangörer av teaterföreställningar utan egen lokal att verka i. Dessa är teatergrupper, tillfälliga scenkonstsammanslutningar, kulturarrangörer samt både större och mindre scenkonstfestivaler.

Förr var det vanligt att fria teatergrupper kunde etablera sig i billiga källarlokal eller nedlagda biografer. Idag är det ekonomiskt svårare för en ny kulturaktör att ta över en lokal som en teatergrupp lämnar, eller att etablera en ny scen. För de som idag har ett hyreskontrakt blir de ökande hyreskostnaderna allt svårare att möta genom ökade intäkter, vilket leder till mindre

resurser för konstnärlig utveckling, administrativ förbättring och tekniska innovationer.

Stadens egen verksamhet Kulturhuset Stadsteatern har under de senaste åren utökat sin närvaro på olika platser i staden. Utöver huset på Sergels Torg och scenen i Skärholmen finns nu också en permanent scen i Vällingby. Kulturhuset Stadsteaterns scener är viktiga spelplatser även för den fria scenkonsten. I många fall görs även samproduktioner. Under pågående renovering av Kulturhuset Stadsteatern på Sergels Torg är man verksam i temporära lokaler på Sergels Torg, man hyr också in sig också på olika fria scener och andra institutioner i staden samt i Folkets Hus i Årsta och Bagarmossen.

Behov

Av de drygt 25 teaterscenerna har 15 en bostadsrättsförening som hyresvärd. I samband med att hyrestiden går ut och omförhandling sker oroas flera verksamheter för sin framtida hyresnivå. Det handlar om små aktörer som ofta har en begränsad förhandlingskompetens. Den allt högre efterfrågan på lokaler i innerstaden gör att flera bostadsrättsföreningar nyttjar möjligheten att höja hyran till mer marknadsmässiga nivåer. Detta ökar det ekonomiska trycket på scenkonstaktörerna.

Bedömning

Under de senaste årtiondena har staden fått allt färre teaterlokaler i förhållande till folkmängd. Få nya scenkonstlokaler har tillkommit och med ökade hyreskostnader är risken stor att fler försvinner. Dessa teaterlokaler är viktiga för stadens kulturliv. Dels för att föreställningarna från de fria scenkonstaktörerna ska kunna nå medborgarna, dels för att övriga konstområden och institutioner också får tillgång till lokalerna.

Det fria kulturlivet är en plantskola och en bas för scenkonstnärer som senare utvecklar sina karriärer. För att producera och framföra scenkonst krävs specialinredda rum med scenteknik och bra utrymmen för publik och scenkonstnärer. När lokaler som anpassats för detta ändamål försvinner och övergår till annan verksamhet upphör också möjligheten till scenkonstaktiveter.

Scener för barnkultur

Nuläge

Barnperspektivet ställer andra krav på scenerna. Avgörande inför barnkulturbesöket är avståndet från förskola, skola och hemmet

till scenen, samt säkerhet och öppettider på dagen. Här fokuseras på den geografiska spridningen av scener för barn. Situationen för barnkulturscener i staden är komplex då även andra aspekter som lokal- och publik tillgång samt arrangörskap är centrala för dess förutsättningar. De flesta kulturscenerna i Stockholm erbjuder barnprogram i egen regi eller genom samarbetspartner/gästspel. Hälften av Stockholms stadsdelar bedöms vara relativt välförsedda med scener för barnkultur inom musik, dans och teater. Andra hälften bedöms ha brist på scener för barnkultur; Älvsjö, Enskede-Årsta-Vantör, Hägersten-Liljeholmen, Hässelby-Vällingby, Spånga-Tensta, Bromma och Kungsholmen.

Musik för barn

Inom barnmusik finns tillgång till scener men arrangörskap saknas, i synnerhet i ytterstaden. Konserter ges på fyra mellanstora scener i innerstaden och sju mindre scener i närförort. Musikcentrum Öst förmedlar barnprogram till kulturhus och samlingslokaler i ytterstaden, bland annat Tegelsen i Hökarängen, Midsommargården i Hägersten, Folkkulturcentrum i Hjorthagen och Vällingby Folkets Hus. Andra scener som presenterar musik för barn är Sköndalsgården och Teater Pero. Större konsertlokaler för barn och unga är Musikaliska på Nybrokajen, Konserthuset, Berwaldhallen och Kulturhuset Stadsteatern. Mindre musikscener finns ibland i bostadsrättsföreningars lokaler. Nya scener med potential är Bagarmossens Folkets Hus och Medborgarhuset på Medborgarplatsen. Staden har genom åren varit aktiv i att tillskapa flera av dessa scener och flera av verksamheterna har kulturstöd för sina publika program.

Dans och samtida cirkus för barn

Nätverket DANSISTAN som samverkar med 15 scener för dans och cirkus ger årligen 120 dans- och cirkusföreställningar för skola och förskola. Nio av dessa scener ligger i ytterstaden. ZebraDans är den enda renodlade scenen för barndans i staden. Ingen enskild scen för samtida barncirkus finns och många av de 15 befintliga scenerna är otillräckliga för cirkusens scenbehov. Weld, Orienteatern och Teater Tre, scener i innerstaden, ger ibland cirkusföreställningar.

Teater för barn

Av totalt 25 teaterscener i Stockholm riktar sig 13 specifikt till barn och unga, av vilka två har filialer i norra ytterstaden. De permanenta scenerna för barnteater ligger huvudsakligen i

innerstaden och söderort. Flera teateraktörer spelar uppsökande för förskolor och skolor i ytterstaden.

Bedömning

Få scener arrangerar konserter för barn och därför är det viktigt att uppmuntra nya initiativ där kulturaktörer samverkar för att ge barnmusik på befintliga scener. Det råder brist på dans- och samtida cirkusscener för barn. Barnteatern har däremot en fortsatt stark ställning och geografisk spridning är god. Samtidigt är det nödvändigt att följa hyreskostnadsutvecklingen; stora och oväntade hyresökningar kan äventyra verksamheter även inom barnkulturområdet. Undersökningen visar att nya initiativ och etableringar inom alla konstområden behövs särskilt i dessa områden: Älvsjö, Enskede-Årsta-Vantör, Hägersten-Liljeholmen, Hässelby-Vällingby, Spånga-Tensta, Bromma och Kungsholmen.

Summering

Det fria kulturlivets förutsättningar inom musik, dans, samtida cirkus och teater ser olika ut. Förvaltningens undersökning visar bland annat att:

- Det sker en rörelse av musikscener från innerstad till närförort. Antalet scener för musik i innerstaden minskar men nya musikscener etableras i närförorterna som till exempel i Slakthusområdet.
- Dans och cirkus är de två konstområden där det finns störst brist på anpassade scener för att möta behoven.
- Antalet fria teaterscener i innerstaden har minskat något under senare år samtidigt som få nya har tillkommit.

Platser för scener

Stockholms utveckling i ett längre perspektiv

Stockholms utveckling har historiskt sett gått från en begränsad plats (Gamla stan) till att utvidgas under framför allt 1700- och 1800-talen (malmarna) med storskaliga industriområden i stadens utkant. 1900-talets fortsatta utveckling innebar en stark expansion med nya bostadsområden relativt nära innerstaden (trädgårdsstäder och funktionalistiska områden med flerbostadshus). I takt med tunnelbanans utbyggnad under 1900-talets andra hälft växte ytterstaden fram med bostadsområden, arbetsplatser och inte sällan lokaler för kulturverksamheter i nya stadsdelscentrum. Detta har gett en struktur som i viss mån förklarar utvecklingen idag och dessa olika platser grundläggande drag.

Kulturscenernas placering

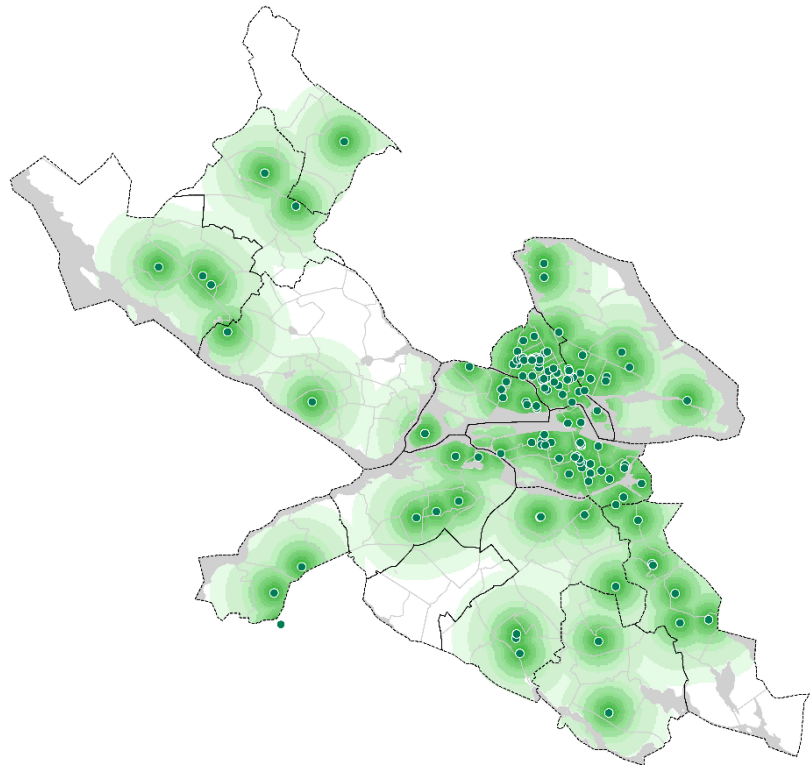
När det gäller kulturscener finns de framför allt i stadens centrala delar. Norrmalm och Södermalm dominerar i de kartläggningar kulturförvaltningen gjort tidigare. Dessa kartläggningar visar den geografiska placeringen av scener inom teater, dans, musikdramatik, musik och film. Kartan ger en överblick över alla scener, oavsett huvudman, och visar en stor bredd när det gäller konstformerna.

Kulturförvaltningens analys pekade på att scenerna är koncentrerade till innerstaden, framför allt till Norrmalm och Södermalm. Detta är en naturlig del i huvudstadens utveckling och har historiska orsaker. Samtidigt finns det en betydande koncentration av människor i centrala staden och genom en väl utbyggd kollektivtrafik når folk från en stor region Stockholms kärna inom exempelvis 30 minuter. Det leder naturligt till att City och innerstaden innehåller platser där många människor träffas, bland annat för att ta del av viktiga delar av stadens kulturutbud.

De största scenerna i Stockholm drivs av offentliga aktörer. Här finns till exempel Kungliga Operan och Berwaldhallen i statlig regi, Konserthuset som har sin huvudfinansiering av Region Stockholm, samt Kulturhuset Stadsteatern vid Sergels torg som drivs av Stockholms stad med filialsccener i Vällingby och Skärholmen.

Viktiga är också alla fria scener som drivs privat eller som föreningar. Här finns till exempel Cirkus på Djurgården, Oscars-teatern vid Kungsgatan samt MDT och Teater Galeasen på

Skeppsholmen. Utöver det som redovisas i kartan nertill finns åtskilliga mindre scener och klubbar för musik.

Kulturförvaltningens kartläggning 2019, scener och biografier i Stockholm

Behov av fler kulturscener

Kulturförvaltningens tidigare utredning *Samlingslokaler och andra mötesplatser i Stockholm* (2015) kartlade scener inom scenkonst och musik. En analys i utredningen tog fasta på den väntade befolkningsutvecklingen i staden. För att bibehålla samma tillgång till scener i Stockholm skulle 17 nya scener behöva etableras till och med 2023.⁴ Beräkningen grundar sig på antalet scener och befolkningens storlek 2015 och är baserad på befolkningsprognosen fram till 2023. Utredningen tar inte hänsyn till vilka aktörer som driver de olika scenerna.

När det gäller platser för scener handlar det om flera perspektiv. Dels om grundläggande förutsättningar för professionella kulturaktörer och kreativa näringar att vara verksamma i staden, dels om olika platsers potential när det gäller:

- tillgången på bra lokaler till rimliga kostnader.

---

⁴ Utredning om samlingslokaler och andra mötesplatser i Stockholms stad 1 juni 2015, bilaga till kulturförvaltningens ärende Dnr 6.1/1504/2015

- tillgänglighet att ta sig dit för de som ska producera kultur och konst här.
- tillgängligheten för den publik som scenerna vill nå.

I Stockholm har olika platser olika förutsättningar för kultur-scener. Det är också så att olika konstformer har olika potential, såväl lokalmässigt som publikt.

Lokalkostnader

Den generella bilden är att lokalhyrorna ökar i högre takt än vad kulturaktörernas intäkter kan möta. Det finns ingen säker statistik som visar hur hyreskostnaderna för lokaler i Stockholm har utvecklats. Som en referens kan fastighetsexperterna JLL:s statistik över kommersiella fastigheters hyresnivåer för kontor användas. Under perioden 2007 till 2016 ökade hyresnivåerna i närförort mest (30 procent) samtidigt som innerstaden (exkl. Central Business Distrikt) bara ökade med 3 procent under samma period. Variationerna är alltså mycket stora. Här kan också nämnas att stadens egna hyres- och lokalkostnader har ökat med 36 procent sedan 2009. Detta handlar inte bara om ökade hyror utan även om fler och nya lokaler.

Industriområden och mellanrum

I den stadsutveckling som genomförs i Stockholm nu omvandlas tidigare industriområdena precis utanför innerstaden till nya stadsdelar med bostäder, arbetsplatser och service. Kultur-innehållet på dessa nya platser varierar men ambitionen från stadens sida är att göra det möjligt för kulturaktörer att ta plats. Det gäller till exempel Slakthusområdet, Ulvsunda industriområde och Lövholmen.

Här kan det finnas förutsättningar att hitta storskaliga lokaler som lämpar sig för scenverksamhet. I Ulvsunda har till exempel Teater Tribunalen gett flera föreställningar i den tidigare industri-lokaler på Bryggerivägen 10 då deras ordinarie lokal på Hornsgatan renoveras. Det unika med dessa tidigare industri-fastigheter är att de ofta kombinerar stora kulturhistoriska värden med ändamålsenliga scenlokaler.

I Slakthusområdet finns flera relativt nya exempel på musik-scener. Dessa har tillkommit genom investeringar i lokaler och kommunikation för att nå en publik på en plats som tidigare inte varit så tillgänglig. Möjligheterna till långsiktiga etableringar behöver säkerställas i de processer som nu drivs av privata

fastighetsägare och staden, genom i första hand exploateringskontoret och stadsbyggnadskontoret. Här har kulturförvaltningen kompetens när det gäller kunskap om kulturmiljöernas värden och bedömning av platsens potential för framtida kulturliv.

Ytterstaden

Stadens utbyggnadsstrategi preciseras i översiktsplanen. Här pekas fyra fokusområden ut; Skärholmen, Hagsätra – Rågsved, Farsta och Kista – Järva. Till dessa platser ska stadens investeringar och planeringsresurser riktas för att öka förutsättningarna att få igång stadsutveckling i dessa områden. Bostadsbyggandet ska stärka förutsättningarna för kultur- och idrottssatsningar och de utpekade stadsdelarna beskrivs som viktiga framtida målpunkter.

Scener kan vara en del av de värdeskapande investeringar som behövs i ytterstaden. De fria kulturaktörernas egna initiativ är en grundläggande förutsättning för nyetableringar. Ett bra exempel är föreningen Folk i Skärholmen som i samverkan med andra kulturaktörer skapat en scen för musik i en del av stadsbibliotekets och caféet Le Croissants lokal. Den typen av mindre nya scener bedöms kunna ha goda förutsättningar även på andra platser.

Kulturförvaltningen har genom en omfattande kartläggning 2012-2014 identifierat kulturpotential i ytterstaden.⁵ Undersökningen tog fasta på förutsättningarna i Bredäng, Farsta, Husby, Skärholmen och Tensta. Genom kartläggningen skapades ett gediget kunskapsunderlag, framför allt om ytterstaden. Etableringen av Konstverket i Farsta är en viktig satsning från stadens sida, här finns såväl produktionslokaler som goda möjligheter för scen och annan publik verksamhet. Även publik verksamhet tar nu plats där med stöd av kulturförvaltningen.

City

Stockholms City har ett bra utbud av scener i olika storlekar. Men den växande staden och en stark förnyelse när det gäller scenkonstens och musikens uttrycksformer ställer också nya krav. Det gäller även publiken som genom ökad internationalisering och högt ställda förväntningar på såväl konserter, teater, musikdramatik och samtida cirkus har krav som scenerna behöver kunna möta. En utveckling av scenerna är alltså nödvändig även i stadens centrala delar.

---

⁵ <http://www.spacescape.se/stockholms-stads-kulturpotential/>

I City ställs många viktiga frågor med koppling till kulturverksamheter på sin spets: Hur kan scener bidra till att skapa trygga och säkra platser? Hur kan City genom publikflöden och verksamheter som är målpunkter även på kvällstid vara en trivsam plats över stora delar av dygnet? I det fortsatta arbetet med stadens styrdokument *Program för City* kommer detta att bli viktiga delar.

Centralstationsområdet står inför en omfattande utbyggnad. Flera spårområden kommer att överdäckas och här kommer bostäder att kombineras med verksamheter och arbetsplatser. Med tanke på den kulturella densitet som redan finns i City, med många publika verksamheter, finns skäl att överväga om det kan finnas utrymme och efterfrågan för etablering av ytterligare en mellanstor scen.

Slussen

Slussen genomgår en storskalig omvandling där stora nya lokalytor skapas. I översiktsplanen noterades att Södermalms utvecklingsmöjligheter bland annat behöver skapa en levande och trygg stadsmiljö där skolor, idrott och kultur får tillräckligt utrymme. I de förutsättningar som anges för projekt Slussen nämns att Södermalmstorg ska bli en plats för upplevelser och möten.

Spelplatser i det offentliga rummet

Stockholm har goda förutsättningar som stad att uppmuntra kulturlivet att arrangera konserter och kultur i det offentliga rummet. Det finns många platser såsom parker, torg, stränder och publika scener utspridda över hela staden. Några exempel är Rålambshovsparken, Drakenbergsparken, Långholmen, Kungsträdgården, Gärdet, Biskopsudden, Stora Galärparken, Zinkensdamms IP, Tantolunden med fler. Denna undersökning pekar på flera möjligheter som det offentliga rummet har. Här kan det vara värdefullt att inventera och i vissa fall komplettera förutsättningarna att ge föreställningar utomhus. Det kan till exempel handla om teknisk utrustning, tillgången till vatten och el eller andra investeringar som kan skapa mervärden.

En expert på utomhusarrangemang är Parkteatern som under 2018 producerade arrangemang på 43 platser med bred geografisk spridning. Många av dessa platser skulle även kunna användas av andra aktörer vilket i viss utsträckning redan sker. Varje år genomförs flera utomhusfestivaler i staden. Evenemangsavdelningen arrangerar till exempel kulturfestivalen

We Are Sthlm. En rad andra aktörer arrangerar festivaler, vissa återkommande och en del tillfälliga som till exempel Popaganda, 127-festivalen, Mosquito, Jazz i Parken, Summerburst, Stockholm music & arts, Lollapalooza med flera.

Möjligheter

I det kortare perspektivet förändras förutsättningarna för kulturlokaler på olika platser i takt med olika områdets utveckling. Detta beskrivs i avsnitten om de olika konstformerna. På ett övergripande plan kan det uppstå effekter när staden byggs ut som påverkar kulturverksamheter. I Stockholm finns tydliga tendenser på en utveckling där centrala platser i staden går från att vara bakgator och ganska eftersatta områden till att bli omtyckta, inte sällan av kulturverksamheter som i ett första skede hittar billiga och enkla lokaler. Ofta banar kulturverksamheter på så sätt vägen för andra etableringar, till exempel caféer, restauranger, mindre företag och fler bostäder. Nya investeringar skapar på så sätt stadsmiljöer som attraherar fler och därigenom ökar oftast lokalkostnaderna. Detta kallas gentrifiering och finns i många större städer. En utveckling där platser byter karaktär och innehåll hör till stadens dynamiska utveckling. Samtidigt finns det ofta stora värden i kulturtäta områden, värden som staden bör uppmärksamma och värna i stadsutvecklingen, inte minst för att Stockholm ska ha en stor bredd av upplevelserika och mångsidiga stadsmiljöer.

Kulturetableringar behöver planeras

Stockholms utveckling präglas av en stark befolkningsökning, ett stort behov av nya bostäder och därmed också ett behov av fler platser för kultur och konst. År 2040 väntas Stockholms stad ha en befolkning på 1,3 miljoner. I stadsutvecklingen är bostads-målet satt till 140 000 nya bostäder under perioden 2010 till 2030. Stadens översiktsplan beskriver hur Stockholm ska växa och här sägs att ”tillgången till kulturutbud och möjligheterna att vara verksam inom kulturen behöver finnas i hela staden”. Vidare tar översiktsplanen upp att ”det är viktigt att fånga upp och ta tillvara lokala initiativ inom konst och kultur samt att planera för de professionella kulturverksamheternas behov”. Här finns möjlighet att planera för att ge plats till det privata och det fria kulturlivets behov av lokaler.

Nya metoder för kulturplanering

Genom kulturunderlag förbättras förutsättningarna att planera för kultur som möter olika platserns förutsättningar och tar fasta på

kulturaktörernas behov. I stadens arbete med kultur och stadsutveckling har nya metoder för att komma in tidigt i planeringen prövats. Ett sådant exempel är kulturförvaltningens rapport *Slakthusområdet - En kulturlivsundersökning* (2015). De nyckelaspekter som beskrevs som viktiga för utvecklingen av ett vitalt kulturliv i området var: engagerade kulturaktörer, tillgång till lokaler, lämna öppet för det oplanerade, mångfald och flexibilitet samt kulturinstitutioner.

Kulturlots främjar nya etableringar

För att främja kulturetableringar har kulturförvaltningen sedan flera år en ny funktion i form av kulturlots. Vid nyetablering eller omlokalisering av kulturverksamheter i Stockholm stad finns det möjlighet till stöd i frågor som rör tillgängliga lokaler, kontakt med fastighetsägare och med andra förvaltningar i staden. Fastighetsägare kan få rådgivning i kulturplanering, kontakt och matchning med konst- och kulturverksamheter som letar lokaler. Kulturlotsen arbetar även strategiskt med stadsutvecklingsfrågor, planering av kulturpotential på kort och lång sikt för att skapa möjligheter för mer kultur att kunna ta plats i staden.

Kultur- och utvecklingsstöd

Från kulturförvaltningen kan kulturstöd sökas för publik verksamhet. Genom stadens kulturstöd kan kulturaktörer som har en scen få stöd för att driva sin verksamhet. Kulturaktörer som skapar publik verksamhet men inte har någon egen scen kan få stöd för att presentera sina produktioner på Stockholms olika scener. Vid sidan av kulturstödet finns ett utvecklingsstöd som kan sökas för att utveckla eller etablera produktions- och visningsplatser.

Befintliga lokaler

Som helhet finns många vinster i att kulturaktörer tillgängliggör lokaler för varandra. Dygnet, timmar, veckans dagar och årstidernas olika förutsättningar ger begränsningar och möjligheter. I det framtida landskapet av scener för konst och kultur blir förmågan att förpacka och tillgängliggöra gemensamma resurser en nyckelfråga.

Stadens möjligheter att öppna upp och göra stadens egna kulturlokaler tillgängliga som scener för det fria kulturlivets aktörer är en möjlighet. Detta görs redan genom Kulturhuset Stadsteatern i City, Skärholmen, Vällingby och Kungsträdgården som drivs av kulturförvaltningens evenemangsavdelning.

Kulturskolan har sin verksamhet i två typer av lokaler, dels som inhyrda i skolans lokaler, dels i egna lokaler. Sådan verksamhet finns på cirka 70 platser i hela staden. I kulturskolans egna lokaler är de anpassade för verksamheten. Vissa av dessa rymmer scener, exempelvis Kulturskolan i Hammarby Sjöstad, Fanfaren i Farsta, Vällingby och i Medborgarhuset på Södermalm, när den ombyggnaden är klar 2020.

När det gäller nya platser för framtidens scener är det viktigt att fullt ut använda hela den kapacitet som redan finns i Stockholm. Här kan exempelvis vissa samlingslokaler med scen fungera för kulturaktörer. Det kan ibland vara nödvändigt att anpassa och uppgradera lokaler för att de ska kunna ha en mer mångsidig eller specifik användning. Staden har i flera fall bidragit till en sådan utveckling och även Boverkets stöd till icke-statliga kulturlokaler har haft goda effekter för användningen av flera samlingslokaler. Några exempel på aktörer som tilldelades stöd från Boverket 2018 är Folkkulturcentrum i Hjorthagen, Rinkeby Folkets hus och Nya Rågsveds Folkets hus. Boverkets stöd förutsätter att staden medfinansierar till 30 procent och att aktören själv står för 20 procent.

Slutsats och rekommendation

Undersökningen visar att frågan om fler platser för live- och kulturscener är komplex. Komplexiteten består av olika perspektiv; dels att varje konstområde har olika villkor, utmaningar och förutsättningar inom sitt eget fält, dels att de frågor som berörs hanteras av en mängd olika aktörer både inom staden och av externa aktörer som privata fastighetsägare eller bostadsrättsföreningar. Dessutom finns stockholmarna själva som i sina olika roller som intressenter, publik eller grannar ger uttryck för olika behov.

Förvaltningens undersökning kan beskrivas som en initial lägesbeskrivning som pekar på ett antal områden som kan fungera som vägvisare för ett fortsatt arbete. För att få en tydligare riktning i ett sådant arbete ser förvaltningen ett att en stadsövergripande strategi för kulturlokaler som både omfattar produktionslokaler och publika lokaler/scener kan vara en framkomlig väg. Erfarenheten av stadens strategier för evenemang och film visar att det är ett verktyg där staden framgångsrikt kan strukturera och organisera åtgärder när det behövs.

Undersökningen visar att utifrån de behov och utmaningar som scenerna beskriver omfattas frågan om live- och kulturscener av en komplexitet som bör hanteras med en bredd av insatser. Undersökningen ger följande rekommendationer som kan fungera som utgångspunkter för en strategi.

Stärka förutsättningarna för befintliga musikscener och nya etableringar

I Stockholm finns det många musikscener och den framtida inriktningen bör vara att hitta metoder och resurser att stärka förutsättningarna, så att de kan fortsätta finnas kvar. Ambitionen bör också vara att möjliggöra etableringar av nya scener.

Antalet mellanstora musikscener i innerstaden har minskat de senaste 5 åren. Samtidigt har ett flertal scener etablerats på andra platser i staden, särskilt Slakthusområdet som har utvecklats till ett kluster av scener. Undersökningen visar att denna rörelse kommer att fortsätta då flera scener i innerstaden står inför osäkra villkor. Den vanligaste orsaken anses är ombyggnadsplaner, osäkra hyresvillkor och klagomål på störande ljudnivåer.

Undersökningen visar att det finns ett behov av fler scener med spridning i staden. Inom musikområdet sker ofta nya etableringar i lokaler under tidsbegränsade perioder. Detta kan ge bra möjligheter att tillfälligt utöka musikscener i staden, men det är också viktigt att kulturaktörer, fastighetsägare och kommun samarbetar för etablering av fler permanenta scener.

Utifrån de utmaningar som musikscenerna har visar undersökningen att det finns inga enkla lösningar. För att kunna möta detta behövs olika insatser och samverkan från olika berörda parter, där staden i vissa fall kan vara en av dessa parter. Då situationer som musikscenerna ställs inför är specifika bör detta uppmärksammas i tidigt stadie för att kunna identifiera problemställningen och lotsa till rätt parter som kan bidra i förändringsprocesserna.

Musikområdets utmaningar, och då särskilt de delar som rör konserter och klubbverksamhet, påverkas av att man huvudsakligen är verksam på sena kvällar och in på natten. Det är ofta en ljudlig verksamhet som kan uppfattas som störande för delar av omgivningen. Detta skapar krockar mellan olika intressen och en problembild som inte är enkel utan kräver insatser från olika intressenter som berörs. Att undersöka former för en konstruktiv samverkan där ansvar, roller och gemensamma

ambitioner förtydligas är en möjlig väg framåt. Stadens erfarenhet från det strategiska arbetet kring evenemang kan vara vägledande.

Skapa förutsättningar för en ny scen för dans och samtida cirkus

Dans och cirkus är två samtida scenkonstområden som är under stark utveckling. Det är framför allt de ungas scenkonst och Stockholm är ett nav för denna utveckling. Med Dans- och Cirkushögskolan och många erkända och etablerade aktörer finns ett konstnärligt och kreativt klimat som uppmärksammas både nationellt och internationellt. Utmaningen för aktörerna är att kunna verka i sin egen stad. Förutsättningarna för att möta publiken i Stockholm är begränsad då tillgången till anpassade scener är en utmaning.

Behovet av nya scener för dans och samtida cirkus är påtagligt om staden även i fortsättningen ska kunna vara ett nav för den samtida scenkonsten. På samma sätt som staden haft fokus på ateljéfrågan bör frågan om möjligheten att fokusera på villkoren för publika scener för dans och samtida cirkus ses över.

Stärka förutsättningarna för en bredd av teaterscener

Stadens mångfald av små teaterscener utmanas av flera faktorer men den mest utmanande är lokalkostnaden. Verksamheterna som ofta drivs med små resurser och begränsade intäktsmöjligheter har svårt att följa med i takt med att hyresnivåerna ökar. Behovet av stöd och rådgivning i dessa situationer är påtagligt. Redan i dag har flera av teatrarna stöd för sin verksamhet och har en löpande dialog med kulturförvaltningen. Inom ramen för kulturstödet och utvecklingsstödet finns möjligheter att prioritera initiativ till samverkan och ökad tillgänglighet till scenerna samt nya etableringar. Via kulturlotsen finns också möjligheter till rådgivning för de som vill omlokalisera sin verksamhet. Frågan om den fria scenkonstens villkor och närvaro i staden är ett område som kan prioriteras i utvecklingen av kulturstödsystemet.

Utveckla barnkulturscenerna

Få scener arrangerar konserter för barn och därför är det viktigt att uppmuntra nya initiativ där kulturaktörer samverkar för att ge barnmusik på befintliga scener. Det råder brist på dans- och cirkusscener för barn. Barnteatern har däremot en fortsatt stark ställning och geografisk spridning är god. Samtidigt är det

nödvändigt att följa hyreskostnadsutvecklingen; stora och oväntade hyresökningar kan äventyra verksamheter även inom barnkulturområdet. Barnkulturen är ett prioriterat område men når inte alltid till alla. Undersökningen visar att nya initiativ och etableringar inom alla konstområden behövs särskilt i dessa områden: Älvsjö, Enskede-Årsta-Vantör, Hägersten-Liljeholmen, Hässelby-Vällingby, Spånga-Tensta, Bromma och Kungsholmen. Dessa aspekter kan vägas in i prioriteringarna av kulturstöd och i den redan etablerade samverkan mellan kulturförvaltningen, utbildningsförvaltningen och stadsdelsförvaltningarna kring Kulan – kultur för barn och unga.

Använd de resurser som finns

Framtidens scener behöver också vara anpassade för att kunna möta en hög grad av flexibilitet. Det innebär att produktionernas förutsättningar och publika krav bör vara vägledande i lokalplaneringen. Eventuellt tillkommande scener behöver ha en hög nyttjandegrad med en bredd av intäkter för att kunna möta ökade kostnader för hyra och utrustning.

Ett viktigt verktyg som kulturförvaltningen har är kulturlotsfunktionen. Denna funktion ger möjlighet till stöd i frågor som rör tillgängliga lokaler, lotsning vid omlokalisering och nyetablering, kontakt med fastighetsägare samt andra förvaltningar i staden. Staden har genom kulturlotsen drivit ett framgångsrikt arbete för att säkerställa nya lokaler för konstnärlig produktion. Med förstärkta resurser till lotsuppdraget kan det utvidgas med särskilda insatser, vilket kan få goda effekter för kulturscenerna.

Från kulturförvaltningen kan kulturstöd sökas för publik verksamhet. Genom stadens kulturstöd kan kulturaktörer som har en scen få stöd för att driva sin verksamhet. Kulturaktörer som skapar publik verksamhet men inte har någon egen scen kan också få stöd för att presentera sina produktioner på Stockholms olika scener. Vid sidan av kulturstödet finns det ett utvecklingsstöd som ger möjlighet att utveckla scener eller etablera nya.

De sammantagna stöden som kulturförvaltningen förfogar över bidrar till att det fria kulturlivets scener har publik verksamhet samt att de kan uppgraderas, omlokaliseras eller att nya etableras.

Satsa på platser med potential

I Stockholm har olika platser olika förutsättningar för kulturscener. Det är också så att olika konstformer har olika potential,

såväl lokalmässigt som publikt. Tre områden i Stockholm har särskilt identifierats som lämpliga för nya scenetableringar: Ulvsunda, Slakthusområdet och Farsta.

Här kan det finnas förutsättningar att hitta storskaliga lokaler som lämpar sig för scenverksamhet. I Ulvsunda har till exempel Teater Tribunalen gett flera föreställningar i den tidigare industri-lokalen på Bryggerivägen 10 då deras ordinarie lokal på Hornsgatan renoveras. Det unika med dessa tidigare industri-fastigheter är att de ofta kombinerar stora kulturhistoriska värden med ändamålsenliga scenlokaler.

I Slakthusområdet finns flera exempel på relativt nya kulturetableringar. I detta område behöver möjligheterna till långsiktiga etableringar säkerställas i de processer som nu drivs av privata fastighetsägare och staden, genom i första hand exploateringskontoret och stadsbyggnadskontoret. Här har kulturförvaltningen kulturmiljökompetens och kunskap om platsens potential för framtida kulturliv.

Farsta lyfts fram i stadens översiktsplan som ett av fyra fokusområden. Det är en stadsdel där centrum står inför en större omvandling och antalet bostäder beräknas öka. I översiktsplanen pekas på ett behov att stärka kulturlivet. Konstverket i Farsta är ett produktionshus för konstnärer där det även finns en black box som kan användas för publika arrangemang. Genom att konstnärer inom olika konstformer samlas i huset har det redan skapat en grund för ytterligare etableringar. Det finns enligt kulturförvaltningens bedömningar skäl att precisera förutsättningarna för fler scener här.

Slutord

När staden växer behöver kulturen ges plats och vara med i ett tidigt stadie i planeringen. För en storstad är kulturscenerna det som ger karaktär, vibration och liv till dess invånare och besökare. God infrastruktur för kulturscenerna är en förutsättning för att Stockholm ska kunna vara den spännande kulturstad som folk vill bo i och komma till. I en digital tid blir det viktigt att behålla och utveckla våra gemensamma fysiska rum där upplevelser kan delas och nya möten skapas.